

**ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΡΝΗΣΗΣ
ΤΩΝ ΣΕΡΒΩΝ ΓΙΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ
ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΩΝ
ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΑΛΒΑΝΩΝ
ΓΙΑ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ**

ΥΠΟ
ΛΑΜΠΡΟΥ ΑΝΑΣΤ. ΨΩΜΑ

**ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΡΝΗΣΗΣ ΤΩΝ ΣΕΡΒΩΝ
ΓΙΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΠΡΟΣΠΙΑΘΕΙΩΝ
ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΑΛΒΑΝΩΝ
ΓΙΑ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ**

ΥΠΟ
ΛΑΜΠΡΟΥ ΑΝΑΣΤ. ΨΩΜΑ
Πτυχ. Θεολογίας, MA History of Nationalism

Ένα από τὰ τελευταῖα προβλήματα ἀνακήρυξης αὐτοκέφαλης Ἐκκλησίας ὑπῆρξε τὸ πρόβλημα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλβανίας. Τὸ πρόβλημα εἶχε ξεκινήσει ἤδη ἀπὸ τὸ 1900, ὅταν οἱ Ἀλβανοὶ τῆς Ρουμανίας ζήτησαν ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο αὐτοκέφαλη Ἀλβανικὴ Ἐκκλησία¹. Τὸ ἴδιο αἶτημα ὑποστήριξε καὶ ὁ «Ὁρθόδοξος Σύνδεσμος» (Lidjia Orthodokse) τὸ 1909, τρία καὶ πλέον χρόνια πρὶν τὴν πρώτη ἀνακήρυξη τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἀλβανίας (1912). Τὸ γεγονός τοῦ αἰτήματος ἐκκλησιαστικῆς ἀνεξαρτησίας πρὶν ἀπὸ τὴν πολιτικὴν παραπέμπει στὸ παράδειγμα τῆς Βουλγαρίας, πράγμα πὸ ὁμολογοῦσαν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Ἀλβανοὶ πρωταγωνιστὲς τοῦ κινήματος². Ὡστόσο, ἡ ἀνοικτὴ ἀντίθεση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς ὀθωμανικῆς διοίκησης, καθὼς καὶ ἡ παντελὴς ἔλλειψη συμμάχων γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ – Ἕλληνες καὶ Ρῶσοι ὑποστήριζαν τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο στὰ προβλήματά

1. Ἀποστόλου Γλαβίνα, *Τὸ Αὐτοκέφαλον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἀλβανίας ἐπὶ τῇ βάσει ἀνεκδότων ἐγγράφων*, Ἰωάννινα: Ἴδρυμα Μελετῶν Ἰονίου καὶ Ἀδριατικοῦ Χώρου, 1978, σσ. 37-38. Stavro Skendi, *The Albanian National Awakening*, New Jersey: Princeton University Press, 1967, σσ. 161-162.

2. Christo Anastas Dako, Albania: *The Master Key to the Near East*, Boston Mass.: E. L. Grimes, 1919, σσ. 90, 176.

του με την Άλβανία³ –κατέστησαν την πραγματοποίησή του αδύνατη. Έτσι ή πρώτη αυτοκέφαλη Άλβανική Έκκλησία ιδρύθηκε στο έξωτερικό και μάλιστα μεταξύ των Όρθοδόξων μεταναστών στις Η. Π. Α., αρχικά μέσα στους κόλπους της εκεί Ρωσικής Έκκλησίας, με τον Φάν Νόλη ως πρώτο ιερέα επικεφαλής της άλβανικής κοινότητας⁴, και κατόπιν ως ανεξάρτητη διοίκηση με τον Νόλη ως πρώτο επίσκοπο, αν και παρόνομο, αφού ανακηρύχθηκε στη θέση αυτή σε μια λαϊκή συγκέντρωση χωρίς κανονική χειροτονία (1919)⁵. Είναι σημαντικό να σημειώσουμε εδώ ότι οι Όρθόδοξοι Άλβανοί των Η.Π.Α. προέρχονταν από συγκεκριμένη περιοχή, δηλαδή την Κορυσά και τα γύρω χωριά της, και όχι απ' όλη τη σημερινή Βόρειο Ήπειρο⁶.

Όταν, μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1914 - 1918) και κατά το διάστημα μεταξύ 1919 - 1925, επέστρεψαν στην Κορυσά και την ευρύτερη περιοχή της 20 - 30.000 μετανάστες, τὸ αἴτημα γιὰ αὐτοκέφαλη Έκκλησία στην ίδια την Άλβανία έγινε πῶ ἐντονο με κέντρο, ὅπως ἦταν φυσικό, τὴν Κορυσά⁷. Ἡ πραγματικότητα αὐτὴ ἔγινε περισσότερο αἰσθητὴ ὅταν ἔφθασαν στὴν Άλβανία ὁ Φάν Νόλη καὶ οἱ συνεργάτες του ἀπὸ τὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖς⁸.

3. Ἐλευθερίας Ἰ. Νικολαΐδου, *Ξένες προπαγάνδες καὶ ἄλβανικὴ ἔθνικὴ κίνηση στὶς μητροπολιτικὲς ἐπαρχίες Δυρραχίου καὶ Βελεγράδων κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰῶνων*, Ἰωάννινα: Ἰδρυμα Μελετῶν Ἰονίου καὶ Ἀδριατικοῦ Χώρου, 1978, σ. 385.

4. Ὁ Νόλη χειροτονήθηκε διάκονος ἀπὸ τὸν Σύρο ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας Ραφαὴλ Χαουαουήνη στὶς 9 Φεβρουαρίου 1908 στὸ Μπρούκλιν τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ ιερέας ἀπὸ τὸν Ρῶσο Ἀρχιεπίσκοπο Πλάτωνα τῆς Έκκλησίας τῆς Ρωσίας στὶς 8 Μαρτίου τοῦ 1908. Fan Noli, *Rilidjia*, Pristina, 1968, σ. 80.

5. Ἀ. Γλαβίνα, *Τὸ Αὐτοκέφαλον*, σσ. 33 - 40, 56 - 59.

6. Federal Writers' Project of the Work Progress Administration of Massachusetts, *The Albanian Struggle in the Old World and New*, Boston Mass.: The Writer Inc., 1939, σ. 8. Dennis L. Nagi, *The Albanian-American Odyssey: A Pilot Study of the Albanian Community in Boston, Massachusetts*, New York: AMS Press, 1989, σ. 33.

7. Miranda Vickers, *Albanians: A Modern History*, London: I. B. Tauris, 1995, σ. 111. Ὁ Βρετανὸς πρεσβευτὴς Sir Harry Eyres χαρακτήριζε τὴν Κορυσά ὡς τὴν πῶ σύγχρονη πόλη τῆς Ἀλβανίας μ' ἓνα σημαντικό ἀριθμὸ ἐξαμερικανισμένων Ἀλβανῶν. Eyres πρὸς τὸν κόμη Balfour, 'Report on Southern Albania', Δυρράχιο, 23 Αὐγούστου 1922. Ἀγγλικὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν (στὸ ἐξῆς FO) 371/7330 (καὶ FO 286/817), C 12535/818/90. Πρβλ. ὁ μητροπολίτης Τραπεζοῦντος Χρυσάνθος πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη, Ἀθῆναι, 4 Ἰουλίου 1926, στὸ Γεωργίου Ν. Τασούδη, Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσάνθος ὁ ἀπὸ Τραπεζοῦντος, τ. 2, Ἀθῆναι, 1972, σ. 30.

8. Ἀ. Γλαβίνα, *Τὸ Αὐτοκέφαλον*, σσ. 63 - 64.

Ὡστόσο, τὸ βασικὸ πρόβλημα ποὺ ἀντιμετώπιζαν οἱ Ὀρθόδοξοι Ἀλβανοὶ ἐθνικιστὲς ἦταν ἡ πλήρης ἔλλειψη ἐπισκόπων στὴν Ἀλβανία. Πρὶν τὸν Α΄ Παγκόσμιον Πόλεμον ὑπῆρχαν τέσσερις μητροπολίτες ἐκεῖ. Ἀπὸ αὐτοὺς, ὁ Δυρραχίου Ἰάκωβος⁹ εἶχε ἐξοριστεῖ ἀπὸ τοὺς Αὐστριακοὺς ὡς ἀγγλόφιλος, μετὰ τὴν κατάληψη τῆς βόρειας καὶ κεντρικῆς Ἀλβανίας ἀπὸ τὶς δυνάμεις τῶν Κεντρικῶν Αὐτοκρατοριῶν (1917)¹⁰. Οἱ μητροπολίτες Δρυϊνουπόλεως Βασίλειος¹¹ καὶ Κορυτσᾶς Γερμανὸς ἐξορίστηκαν καὶ αὐτοί. Ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς (1916), οἱ ὁποῖοι εἶχαν καταλάβει τὴν ἔδρα τοῦ στὸ Ἀργυροκάστρο, καὶ ὁ δεύτερος ἀπὸ τοὺς Γάλλους (1916), οἱ ὁποῖοι εἶχαν καταλάβει τὴν Κορυτσᾶ καὶ τὴν εὐρύτερη περιοχὴ τῆς. Τόσο οἱ Ἰταλοὶ ὅσο καὶ οἱ Γάλλοι εἶχαν προσπαθήσει νὰ σταματήσουν τὴν αὐστριακὴ προέλαση πρὸς Νότο, καθὼς οἱ Ἕλληνες, ποὺ κατεῖχαν τὶς περιοχὰς τῆς Βορείου Ἠπείρου (1915), κρατοῦσαν φιλογερμανικὴ οὐδετερότητα. Οἱ δύο αὐτοὶ σύμμαχοι εἶχαν ἐπιπλέον τηρήσει φιλοαλβανικὴ στάση καὶ ἔδιωξαν τοὺς μητροπολίτες, ἐπειδὴ εἶχαν συμμετάσχει στὸ κίνημα γιὰ τὴν αὐτονομία τῆς Βορείου Ἠπείρου (1914)¹² καὶ ἦταν μισητοὶ στοὺς Ἀλβανοὺς ἐθνικιστὲς. Οἱ Γάλλοι ἐγκα-

9. Γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν του διαδρομὴν βλ. Ἀποστόλου Γλαβίνα, «Ὁ Μητροπολίτης Δυρραχίου Ἰάκωβος καὶ οἱ δραστηριότητές του γιὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸ ζήτημα τῆς Ἀλβανίας», *Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο*, 8 (1986), σσ. 54 - 77.

10. Σύμφωνα μὲ τὸν Η. Baerlein ὁ Ἰάκωβος ἐξορίστηκε στὴ Βιέννη (Henry Baerlein, *Southern Albania: Under the Acroceraunian Mountains*, Chicago: Argonaut, 1968², σ. 78). Ἡ ἄποψη αὐτὴ δὲν εἶναι ὀρθή. Ἡ ἀλήθεια, μὲ βάση τὶς καλύτερες καὶ νεώτερες ἔρευνες τοῦ Ἀ. Γλαβίνα, εἶναι ὅτι καταδικάστηκε ἀπὸ τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ κατέφυγε στὴν Κωνσταντινούπολη (Ἀ. Γλαβίνα, «Ὁ Μητροπολίτης Δυρραχίου Ἰάκωβος», σ. 56).

11. Γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν του διαδρομὴν βλ. Ἀποστόλου Γλαβίνα, «Ὁ Δρυϊνουπόλεως Βασίλειος καὶ οἱ δραστηριότητές του γιὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸ ζήτημα τῆς Ἀλβανίας», *Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο*, 4 (1982), σσ. 85 - 100.

12. Ὁ Γερμανὸς ἦταν ὁ ἐπικεφαλῆς τῶν αὐτονομιστῶν τῆς ἐπαρχίας του. Χριστίνας Πιτσούλη - Κίτσου, *Οἱ ἑλληνοαλβανικὲς σχέσεις καὶ τὸ πρόβλημα τῆς Βορείου Ἠπείρου κατὰ τὴν περίοδο 1907-1914*, δ. δ., Ἀθήνα: Ὀλκός, 1997, σ. 452, σήμ. 119. Κωνσταντίνου Σκεντέρη, *Ὁ Βορειοηπειρωτικὸς Ἀγὼν*, 1914, Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Κωνσταντινουπόλεως, 1929, σ. 28. Βλ. ἐπίσης λεπτομέρειες γιὰ τὸ ρόλο του στὸ κίνημα στὸ Dako, σσ. 110 - 114, 191 - 195. Σκεντέρης, σσ. 80 - 92. Ἀ. Γλαβίνα, *Τὸ Αὐτοκέφαλον*, σσ. 51 - 52. Ὁ Βασίλειος Ἀργυροκάστρου πῆρε μέρος στὴν κυβέρνησι τῶν αὐτονομιστῶν τοῦ Γεωργίου Ζωγράφου τὸ 1914. Σκεντέρης, σ. 36. Γενικά, ἔλαβε μέρος σὲ πολὺς πρωτοβουλίας κατὰ τῆς προσάρτησης τῆς Βορείου Ἠπείρου ἀπὸ τὴν Ἀλβανία. Πιτσούλη - Κίτσου, σσ. 398 - 400.

τέλειψαν πρόθυμα την Άλβανία μετά τὸ τέλος τοῦ πολέμου (1920). Οἱ Ἴταλοι ὡστόσο προσπάθησαν νὰ μείνουν ἐκεῖ, γιὰ νὰ ἐλέγξουν τὶς μετέπειτα ἐξελίξεις στὴ χώρα. Τελικὰ διώχθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς διὰ τῆς βίας τὸ 1921. Μαζί τους ἔφυγε καὶ ὁ τελευταῖος ὀρθόδοξος μητροπολίτης, ὁ Βελεγράδων Ἰωακείμ¹³, ὁ ὁποῖος εἶχε τηρήσει φιλοϊταλικὴ στάση¹⁴. Στὶς 20 Αὐγούστου 1919 εἶχε ἐπιστρέψει στὴν Κορυτσά, ὡς Ἔξαρχος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὁ Δυρραχίου Ἰάκωβος, ἀλλὰ, λόγω τῆς ἐπίμονης ὑποστήριξης τῶν ἀπόψεων τῆς Κωνσταντινούπολης, δυσaráστησε τοὺς Ἀλβανοὺς ἐθνικιστὲς καὶ ἐξορίστηκε ἀπὸ τὴν Ἀλβανία στὶς 8 Νοεμβρίου 1921¹⁵.

Οἱ ἐθνικιστὲς εἶχαν κάθε λόγο νὰ χαίρονται γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴ χώρα τους ὅλων ὅσων ἀντετίθεντο στὰ σχέδιά τους, ἀλλὰ τὸ ὄραμα γιὰ τὴ συγκρότηση αὐτοκέφαλης Ἐκκλησίας ἦταν ἀκόμα πολὺ μακριά, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχαν ἐπίσκοποι γιὰ νὰ δημιουργήσουν σύνοδο καὶ, κατ' ἀκολουθίαν, αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία. Παρ' ὅλα αὐτὰ προχώρησαν στὴν ἀνακήρυξη τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλβανίας μὲ τὸ συνέδριο τοῦ Βερατίου τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1922. Εἶχε προηγηθεῖ μία ἀποτυχημένη ἀπόπειρα ἀπὸ τὸν Νόλη καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του στὴν Κορυτσά¹⁶, ἀλλὰ τὸ συνέδριο στὸ Βεράτιο ἦταν ἐκεῖνο πὸν ψήφισε Καταστα-

13. Γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ του διαδρομὴ βλ. στὸ Ἀποστόλου Γλαβίνα, «Ἰωακείμ Μαρτίτης ἢ Μαρτινιανός», *Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο*, 3 (1981), σσ. 59 - 78.

14. Ἀ. Γλαβίνα, *Τὸ Αὐτοκέφαλον*, σ. 51.

15. Οἱ Ἀλβανοὶ εἶχαν σχεδιάσει νὰ τὸν διώξουν ἕνα μῆνα νωρίτερα ἀπὸ ὅτι τελικὰ ἐπράξαν. Eyres πρὸς τὸν Μαρκήσιο Curzon τοῦ Kedleston, Βρετανὸ Ἰπουργὸ Ἐξωτερικῶν, Δυρράχιο, 18 Ὀκτωβρίου 1921. FO 371/5737, C 20766/4280/90. Eyres πρὸς Curzon, Δυρράχιο, 18 Ὀκτωβρίου 1921. FO 371/5737, C 20786/4280/90. Α. Μπαΐρας, ὑποστράτηγος, διοικητὴς τῆς 8ης μεραρχίας, πρὸς τὸ Ἑλληνικὸ Ἰπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, Ἰωάννινα, 23 Νοεμβρίου 1921. Ἑλληνικὸ Ἰπουργεῖο Ἐξωτερικῶν (στὸ ἐξῆς ΕΥΕ) 1921, Α/5, ἀρ. 12970, στὸ Βασιλεῖο Κόντη, *Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Βορείου Ἡπείρου καὶ οἱ ἐλληνοαλβανικὲς σχέσεις: Ἐγγραφα ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ ἀρχεῖο τοῦ Ἰπουργείου Ἐξωτερικῶν*, τ. 2, Ἀθήνα: Ἔστια, 1997, σ. 367. Ἀρχικὰ οἱ Ἀλβανοὶ εἶχαν προσπαθήσει νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ ἐπιστρέψει στὴν ἔδρα τῆς ἐπαρχίας του στὸ Δυρράχιο, ὅπου ὁ ἐλεγχὸς του ἦταν εὐκολότερος λόγω τοῦ ὅτι ἐκεῖ οἱ Ὀρθόδοξοι ἀποτελοῦσαν μία μικρὴ μειονότητα τοῦ πληθυσμοῦ. Ὁ μητροπολίτης Δυρραχίου Ἰάκωβος πρὸς τὸ Ἑλληνικὸ Ἰπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, Κορυτσά, 22 Μαρτίου 1921. ΕΥΕ 1921, Α/5, ἀρ. 3611, στὸ Β. Κόντη, *Ὁ Ἑλληνισμὸς*, τ. 2, σ. 319.

16. Ἀ. Γλαβίνα, *Τὸ Αὐτοκέφαλον*, σ. 69. Χρ. Β. Παπασταύρου, *Ἑλλάς καὶ Βόρειος Ἡπειρος*, Ἀθήνα: Ν. Κωβαῖος, 1945, σ. 77.

τικό¹⁷, ἀνέθεσε τὴν προσωρινὴ διακυβέρνηση τῆς Ἐκκλησίας σὲ συμβούλιο ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ ἱερέα Βασιλείου Μάρκου, στενοῦ συνεργάτη τοῦ Νόλη ἤδη ἀπὸ τὴς Η.Π.Α., καὶ κέρδισε τὴν ἄμεση συμπαράσταση τῆς Ἀλβανικῆς Κυβέρνησης ποὺ ἀνεγνώρισε τὰ γενόμενα μὲ ψήφισμα τῆς Βουλῆς καὶ σχετικὸ προεδρικὸ διάταγμα¹⁸.

Οἱ Ἀλβανοὶ ζήτησαν, μὲ σχετικὴ ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου τοῦ Βερατίου, ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, τὴν ἀναγνώριση τῶν πρωτοβουλιῶν τους καὶ τὴν ἀποστολὴ δύο ἀλβανοφώνων ἐπισκόπων τοῦ Θρόνου, γιὰ νὰ ἀναλάβουν τὴ διοργάνωση τῆς νέας αὐτοκέφαλης Ἐκκλησίας, νὰ χειροτονήσουν ἀκόμη ἓναν τουλάχιστον ἐπίσκοπο κι ἔτσι νὰ συγκροτήσουν τὴν ἐπαρχιακὴ σύνοδο¹⁹. Ὡστόσο ἐπειδὴ ἐνδεχομένως ἀνέμεναν ἀρνητικὴ ἀπάντηση ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο, στράφηκαν ἀμέσως καὶ πρὸς τὴ Σερβία. Ἔτσι, ἀμέσως μετὰ τὸ συνέδριο, ἡ Ἀλβανικὴ Κυβέρνηση ζήτησε ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη σερβικὴ νὰ μεσολαβήσῃ στὸ σερβικὸ Πατριαρχεῖο προκειμένου τὸ τελευταῖο νὰ προχωρήσῃ στὴ χειροτονία δύο ἀρχιερέων γιὰ τὴν Ἀλβανία. Οἱ Σέρβοι, ὡστόσο, ὄχι μόνον ἀρνήθηκαν νὰ συμπράξουν μὲ τὸ ἀλβανικὸ διάβημα, ἀλλὰ καὶ ἐνημέρωσαν τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο γιὰ τὴς παράνομες προτάσεις ποὺ εἶχαν δεχθεῖ ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς ζητώντας παράλληλα ἐνημέρωση γιὰ τὸ ποιά στάση θὰ ἔπρεπε νὰ τηρήσουν²⁰. Αὐτὴ ἡ στάση δὲν ἀποτέλεσε μόνον εὐθεία ἄρνηση στὴς ἀλβανικὲς πρωτοβουλίες, ἀλλὰ καὶ διάθεση παρεμπόδισης τῶν σχεδίων τῶν ἐθνικιστῶν Ἀλβανῶν μὲ πρόθεση συνεργασίας μὲ τὸ ἄμεσα θιγόμενον Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Ἐκεῖνο ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἐδῶ εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἡ Σερβία τήρησε τὴ στάση αὐτή.

Στὴ μοναδικὴ συστηματικὴ ἐπιστημονικὴ μελέτη γιὰ τὸ ζήτημα τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλβανίας, ὁ Ἀπόστολος Γλαβίνας προσπάθησε νὰ ἐντοπίσῃ τὴν ἐξήγηση μέσα ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Σύμφωνα μὲ τὰ στοιχεῖα λοιπὸν ποὺ ὁ Ἀ. Γλαβίνας εἶχε στὴ διάθεσή του, φαίνεται ὅτι στὴν ὑπόθεση εἶχε

17. Τὰ πέντε τελευταῖα ἄρθρα τοῦ καταστατικοῦ βλ. Ἀ. Γλαβίνα, *Τὸ Αὐτοκέφαλον*, σ. 397.

18. Ὁ. π., σσ. 81 - 88.

19. Ὁ. π., σ. 99.

20. Ὁ. π., σσ. 93 - 94.

ἀναμειχθεῖ ἡ Ἰταλία ὑπὲρ τῶν Ἀλβανῶν καὶ ἡ Σερβία προσπαθοῦσε νὰ ἐξουδετερώσει τὴν ἀνάμειξη αὐτή. Ὁ Ἕλληνας πρέσβης στὸ Βελιγράδι Διαμαντόπουλος ἐνημέρωσε γιὰ τὴν πιθανότητα αὐτὴ τὴν κυβέρνησή του στὴν Ἀθήνα²¹. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Φᾶν Νόλη, ὁ πρωταγωνιστὴς τῶν ἐξελίξεων αὐτῶν, θεωροῦνταν ὅτι δροῦσε ὑπὸ ἰταλικὴ ἐπιρροή²². Ὡστόσο, τὰ στοιχεῖα πού ἔχουμε στὴ διάθεσή μας πρὸς τὸ παρὸν δὲν συντείνουν στὴ στοιχειοθέτηση μιᾶς τέτοιας ἄποψης. Μετὰ τὴν ἀνοικτὴ σύγκρουσὴ τῆς μετὰ τὴν Ἰταλία (1920 - 1921), ἡ Ἀλβανία δὲν εἶχε ἀποκαταστήσει ἀκόμη σχέσεις ἐμπιστοσύνης μετὰ τὴν πρώην κηδεμόνα τῆς. Παράλληλα, ἡ παρουσία ἑνὸς πανέξυπνου διπλωμάτη στὸ Δυρράχιο, τοῦ Ἄγγλου Harry Eyres, ὁ ὁποῖος εἶχε βοηθήσει τὸν Ἀλβανὸ ἰσχυρὸ ἄνδρα Ἀχμέτ μπέη Ζώγου (πρωθυπουργὸ ἀπὸ τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1922) νὰ ἐπιβιώσει ἑνὸς κινήματος ἐναντίον του, εἶχε προσδέσει τὴν Ἀλβανία, ἔστω καὶ προσωρινά, στὸ ἄρμα τῆς γηραιᾶς Ἀλβιόνας²³.

Ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἡ Βρετανία ἐνδιαφερόταν τόσο πολὺ γιὰ τὴν Ἀλβανία καὶ εἶχε προσπαθήσει νὰ κερδίσει ἐπιρροή στὴ χώρα ἦταν ὅτι προσπαθοῦσε νὰ πάρει τὸ μονοπώλιο τοῦ πετρελαίου πού εἶχε βρεθεῖ ἐκεῖ κατὰ τὸν Α΄ Παγκόσμιον Πόλεμον καὶ γενικὰ νὰ ἐκμεταλλεῖται οἰκονομικὰ τὴν περιοχὴ²⁴. Μὲ βάση τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἀγγλικοῦ Ὑπουργείου

21. Ὁ. π., σ. 95. Ἀποστόλου Γλαβίνα, Ἔγγραφα περὶ τῆς ἀντικανονικῆς συστάσεως τῆς συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἀλβανίας, 1929, Ἰωάννινα: Ἰδρυμα Μελετῶν Ἰονίου καὶ Ἀδριατικοῦ Χώρου, 1982, σ. 65.

22. Bernd J. Fischer, *King Zog and the Struggle for Stability in Albania*, New York: Columbia University Press, 1984, σ. 66. Βασιλείου Χρ. Ἰωαννίδου, *Ἡ ἀγωνία τῆς Βορείου Ἠπείρου*, Θεσσαλονίκη: Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, 1947, σ. 42. Ὁ τελευταῖος μάλιστα ἐξέφρασε τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ Νόλη, ἐξαιτίας τῆς ἰταλικῆς ἐπιρροῆς, ἐργαζόταν γιὰ τὴν ὑποταγὴ τῶν Ὁρθοδόξων Ἀλβανῶν στὸ Ρωμαιοκαθολικισμὸ (σ. 54), ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἄποψη στερεεῖται ἀποδείξεων καὶ παραμένει ἀπλὴ ὑπόθεση. Ὁ Νόλη δὲν φαίνεται νὰ ἦταν τίποτε ἄλλο πέραν ἑνὸς ἀπλοῦ ἐθνικιστῆ.

23. Fischer, σσ. 36 - 37. William Bland καὶ Ian Price, *A Tangled Web: A History of Anglo-American Relations with Albania (1912 - 1955)*, London: Centre for Albanian Studies, 1986, σ. 24. Joseph Swire, *Albania: The Rise of a Kingdom*, New York: The Times, 1971², σσ. 392 - 393. Σύμφωνα μετὰ τὴν Miranda Vickers: Eyres... in effect controlled Albanian internal and foreign policy (Vickers, σ. 106).

24. Bland - Price, σσ. 13 - 14, 21 - 23. Τὸ θέμα παρουσιάζει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, γιατί μετέβαλε τὴν πολιτικὴ τῆς Βρετανίας στὸ Βορειοηπειρωτικὸ ζήτημα ὑπὲρ τῆς Ἀλβανίας καὶ ταυτόχρονα προξένησε τὶς διαμαρτυρίες τῆς Ἰταλίας καὶ ἄλλων χωρῶν. Τὸ ζήτημα ὅμως αὐτὸ θὰ μᾶς ἀπασχολήσει σὲ μελλοντικὴ μας ἐργασία.

Ἐξωτερικῶν δὲν προκύπτει καμία ἰταλικὴ ἀνάμειξη στοῦ ἐκκλησιαστικὸ πρόβλημα τῆς Ἀλβανίας. Ἀντιθέτως, ὁ Οὐγγρος πρέσβης στὴ Ρώμη κόμης Verny, πού ἐπισκέφθηκε τὴν Ἀλβανία στὶς ἀρχὲς τοῦ 1923, ἐνημέρωσε τὴν κυβέρνησή του στὴ Βουδαπέστη ὅτι ἡ Ἰταλία θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναμειχθεῖ στοῦ θέμα αὐτὸ πρὸς ὄφελος τῶν Ἀλβανῶν ἐθνικιστῶν καὶ μὲ ἀπόλυτο ἀποκλεισμὸ τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τὶς διαδικασίες²⁵. Τὸ συμπέρασμα αὐτὸ τοῦ Οὐγγρου διπλωμάτη φανερῶναι ἢ ὅτι ἡ Ἰταλία δὲν εἶχε ἀνοικτὴ ἀνάμειξη στὴν ὑπόθεση ἢ ὅτι ὁ ἴδιος, ἂν καὶ πρέσβης στὴ Ρώμη, δὲν εἶχε σχετικὲς θετικὲς πληροφορίες.

Χωρὶς νὰ ἀποκλείσουμε πλήρως τὴν πιθανότητα ἰταλικῆς ἀνάμειξης, θὰ προχωρήσουμε σὲ μία ὑπόθεση πού θεωροῦμε πιθανότερη μὲ βάση ἀκριβῶς τὰ ἴδια ἀγγλικὰ ἀρχεῖα. Εἶναι γεγονός ὅτι στὸν πλήρη ἀποκλεισμὸ τῆς πιθανότητας οἱ Ἰταλοὶ νὰ εἶχαν ἀναμειχθεῖ μὲ ὅποιοδήποτε τρόπο στὴν ἀρχικὴ αὐτὴ φάση τοῦ προβλήματος, ὥστε νὰ προξενήσουν σερβικὴ ἀντίδραση, μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει μόνον ἔρευνα στὰ ἀρχεῖα τοῦ ἰταλικοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν. Ἀπλῶς ἐδῶ τονίζουμε ὅτι οἱ ὑπάρχουσες ἐνδείξεις δὲν ὀδηγοῦν στοῦ συμπέρασμα αὐτό. Ἡ μελέτη τῶν ἀρχείων τοῦ Foreign Office ὅμως εἶναι ἱκανὴ νὰ μᾶς ὀδηγήσει σὲ μία ἄλλη ἰδιαίτερα πιθανὴ ὑπόθεση. Σύμφωνα μὲ τὰ ἀρχεῖα αὐτὰ λοιπὸν ἡ στάση τῶν Σέρβων φαίνεται νὰ συνδέεται μ' ἓνα πολὺ πιὸ ἄμεσο καὶ ἐπείγον γι' αὐτοὺς ζήτημα. Πρόκειται γιὰ τὴν ὑπόθεση τῆς τοποθέτησης Σέρβου ἐπισκόπου στὴ Σκόδρα γιὰ τοὺς Ὀρθοδόξους τῆς πόλης πού θεωροῦνταν σερβικὴ μειονότητα. Ἐπρόκειτο γιὰ μία κοινότητα 3.000 σλαβόφωνων, διααιρεμένων σὲ δύο ἐνορίες μὲ τρεῖς ἱερεῖς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἓνας ἦταν ἀρχιερατικὸς προϊστάμενος. Ὅλοι πληρώνονταν ἀπὸ τὴν κυβέρνηση ἀρχικὰ τοῦ Μαυροβουνίου καὶ κατόπιν τοῦ Βασιλείου Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων. Ἀρχιερατικὸς προϊστάμενος ἦταν ὁ ἀρχιμανδρίτης Βίκτωρ Μιχαήλοβιτς, ἓνας σλαβόφωνος Ἀλβανὸς ὑπήκοος. Οἱ ἐνορίες αὐτὲς ἀνήκαν, κατὰ τὴν ὀθωμανικὴ περίοδο - δηλαδὴ μέχρι τὸ 1912 - στὴ σερβικὴ Μητρόπολη Ράσκας καὶ Πριζρένης. Τὸ 1922 ὁ ἀρχιμανδρίτης Βίκτωρ μετέβη στὴ Σερβία, ὅπου χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος, καὶ ἐπέστρεψε στὴ Σκόδρα τὰ Χριστούγεννα τοῦ ἴδιου χρόνου, γιὰ νὰ

25. 'Extracts from Report on Albania by the Hungarian Minister at Rome Count Verny', Λονδίνο, 11 Μαΐου 1923. FO 371/8535, C 8660/1380/90.

ἀναλάβει ἐπίσκοπος τῆς πόλης. Στις 18 Ἰανουαρίου 1923 ἐνημέρωσε σχετικὰ τὸν πρόεδρο τῆς προσωρινῆς διοικητικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτροπῆς ἱερέα Βασίλειο Μάρκου στὴν Κορυτσά. Τὸ γεγονός αὐτὸ προκάλεσε τὶς διαμαρτυρίες τοῦ Μάρκου πρὸς τὸν Ἀλβανὸ πρωθυπουργὸ Ζώγου. Ὁ Μάρκου ἰσχυρίστηκε ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ τῆς Κορυτσᾶς εἶχε τὸν πλήρη ἔλεγχο τῶν Ὀρθοδόξων ὅλης τῆς ἀλβανικῆς ἐπικράτειας κι ἐπομένως ἡ χειροτονία ἐπισκόπου στὴ Σκόδρα χωρὶς τὴν ἔγκρισή της ἦταν παράνομη. Ἡ κυβέρνηση ἀντέδρασε καὶ προσπάθησε νὰ ἐκδιώξει τὸν Βίκτορα ἀπὸ τὴν πόλη καὶ νὰ ἐπιβάλλει τὴν ἀλβανικὴ γλῶσσα στὴν τέλεση τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν²⁶, γεγονός πού προκάλεσε τὴν ἀντίδραση τῶν κατοίκων καὶ τὴν ἀπειλὴ τῆς Σερβίας ὅτι θὰ ἀπέσυρε τὸν πρέσβη τῆς ἀπὸ τὰ Τίρανα καὶ θὰ διέκοπτε τὶς διπλωματικὲς σχέσεις της μὲ τὴν Ἀλβανία. Τὸ θέμα παραπέμφθηκε στὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν πρὸς ἐπίλυση. Σύμφωνα μὲ τὸν Βρετανὸ πρέσβη στὴν Ἀλβανία Η. Eyres τὴν πρωτοβουλία γιὰ τὴν παραπομπὴ τοῦ θέματος στὴν Κ. τ. Ε. εἶχαν οἱ Σέρβοι πού διαμαρτύρονταν γιὰ καταπάτηση μειονοτικῶν δικαιωμάτων²⁷. Ὡστόσο ἡ βρετανικὴ κυβέρνηση ἐνημέρωσε τὸν Γάλλο πρέσβη στὸ Λονδίνο, κόμη de Saint Aulaire, ὅτι ἡ σχετικὴ πρωτοβουλία ἀνήκε στοὺς Ἀλβανούς πού διαμαρτύρονταν γιὰ καταπάτηση κυριαρχικῶν τους δικαιωμάτων²⁸.

Ἡ φιλοαλβανὴ Ἀγγλίδα περιηγήτρια Mary Edith Durham ἐρμήνευσε τὴ χειροτονία τοῦ ἐπισκόπου ὡς πολιτικὴ κίνηση μεγίστης σημασίας γιὰ τὴ Σερβία. Πίστευε ὅτι ἡ τελευταία προσπαθοῦσε δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου νὰ «δημιουργήσει» μία αἰτία μόνιμης παρέμβασης στὰ ἀλβανικὰ πράγματα²⁹, καθὼς ἡ Σκόδρα εἶχε καταστῆ ἀντικείμενο διεκδίκησης παλαιότερα, τόσο ἀπὸ τοὺς Μαυροβούνιους ὅσο καὶ ἀπὸ τοὺς Σέρβους τῆς μεταπολεμικῆς Γιουγκοσλαβίας. Σὲ κάθε περίπτωση εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ Σερβία προσπαθοῦσε νὰ κρατήσει τὴ μειονότητα τῆς Σκόδρας ὑπὸ τὴν

26. Ἀ. Γλαβίνα, *Τὸ Αὐτοκέφαλον*, σ. 148.

27. Eyres πρὸς Curzon, *Δυρράχιο*, 8 Ἀπριλίου 1923. FO 371/8536, C 6870/6293/90.

28. Alexander Cadogan, γιὰ τὴ Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας, πρὸς τὸν κόμη de Saint Aulaire, Λονδίνο, 29 Μαΐου 1923. FO 371/8536, C 9057/6893/90.

29. Mary Edith Durham, «Croatia and Great Serbia», *The Contemporary Review* (Νοέμβριος 1923) στὸ Beytullah Destani (ed.), *M. Edith Durham, Albania and the Albanians: Selected Articles and Letters, 1903 - 1944*, London: Centre for Albanian Studies, 2001, σ. 164.

ἐπιτροπή της μέσω ἑνὸς δικοῦ της ἐπισκόπου στὴν περιοχή, ἂν καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν πιστῶν δὲν δικαιολογοῦσε τέτοια ἐνέργεια. Ἡ Σερβία δὲν ἦταν διατεθειμένη νὰ δεχθεῖ τὰ γεγονότα τοῦ συνεδρίου τοῦ Βερατίου (1922) ποὺ δημιουργοῦσαν αὐτοκέφαλη ἐθνικὴ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία μποροῦσε νὰ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὸν ἐξαλβανισμό τῆς σλαβόφωνης μειονότητας τῆς Σκόδρας. Οἱ προθέσεις αὐτὲς τῶν Σέρβων ἔγιναν προφανεῖς ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἀπάντησαν στὴν Ἀλβανικὴ Κυβέρνηση, ὅταν αὐτὴ τοὺς διαμήνυσε ὅτι δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ὑπάρχει στὴν Ἀλβανία ὁποιοσδήποτε ἐπίσκοπος χωρὶς τὴν ἔγκριση τῆς ἀρμόδιας ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς τῆς Κορυτσᾶς. Οἱ Σέρβοι τότε ξεκαθάρισαν ὅτι δὲν ὑφίστατο τέτοια ἀρχὴ στὴν Ἀλβανία, ἀφοῦ ἡ ἐπιτροπὴ τῆς Κορυτσᾶς δὲν εἶχε ἀναγνωριστῆ ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο καὶ ἐπομένως εἶχαν κάθε δικαίωμα νὰ θεωροῦν τὴ Σκόδρα τμῆμα τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι ἀμφισβητοῦσαν εὐθέως τὰ γενόμενα:

«*The Serbian government maintained the position that the Albanian Church was not constituted as an independent body until the Patriarchs benediction had been given and until the separation was effected the Serbian Church had the right to appoint a Bishop...*»³⁰.

Πλημμελῶς ἐνημερωμένος γιὰ τὸ θέμα ἦταν ὁ ἀπεσταλμένος τῆς Κ. τ. Ε. Dr. J. J. Sederholm, ὁ ὁποῖος νόμιζε ὅτι οἱ Σέρβοι δὲν εἶχαν πρόβλημα μὲ τὴν ἀνακήρυξη αὐτοκέφαλης Ἐκκλησίας στὴν Ἀλβανία καὶ ὅτι δὲν ἐπιτράπηκε στὸν Σέρβο ἐπίσκοπο νὰ λειτουργήσῃ, ἀλλὰ στὸν ἱερέα ποὺ ἦταν πάντοτε ἐκεῖ. Ὁ ἐπίσκοπος Βίκτωρ ἦταν καὶ αὐτὸς ἐκεῖ πρὶν ἀκόμη χειροτονηθεῖ ἐπίσκοπος καὶ οἱ Ἀλβανοὶ προσπάθησαν νὰ ἐπιβάλουν ἱερέα ἀπὸ τὸ Νότο³¹. Ο Sederholm ἀπηχοῦσε τὶς ἀλβανικὲς ἀπόψεις, ἀφοῦ ὑποστήριζε ὅτι ἡ αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία τῆς Ἀλβανίας συνέπιπε μὲ τὰ ὅρια τοῦ ἀλβανικοῦ κράτους καὶ ἐπομένως οἱ Σέρβοι δὲν εἶχαν δικαίωμα νὰ χειροτονοῦν δικούς τους ἐπισκόπους ἐκεῖ³².

Ἐπιπλέον οἱ προσπάθειες τῶν Ἀλβανῶν νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἀλβανικὴ γλῶσσα στὴ λατρεία σὲ μία περιοχὴ, ὅπου ἡ μητρικὴ γλῶσσα τῶν κατοί-

30. Eyres πρὸς Curzon, Δυσρράχιο, 8 Ἀπριλίου 1923. FO 371/8536, C 6870/6293/90.

31. Α. Γλαβίνας, Τὸ Αὐτοκέφαλον, σ. 148.

32. Sederholm πρὸς Sir Eric Drummond, Γενικὸ Γραμματεῖα τῆς Κ. τ. Ε., 'Albania: Report of the Commission of Enquiry on its Work from February 1st ? the beginning of April 1923, Γενεύη, 13 Ἀπριλίου 1923'. FO 371/8531, C 7810/211/90.

κων ήταν ή σερβική, αποδεικνυε και την όρθότητα τών φόβων τών Σέρβων για προσπάθεια έξαλβανισμού με όχημα την έθνική Έκκλησία. Είμαι χαρακτηριστικό ότι στις διαβουλεύσεις που άκολούθησαν στην Κωνσταντινούπολη μεταξύ Άλβανών έθνικιστών και Οίκουμενικού Πατριαρχείου (1923), οί πρώτοι διαφώνησαν με τις προτάσεις του Πατριαρχείου που σχετίζονταν με την παροχή άυτονομίας και όχι άυτοκεφαλίας στην Έκκλησία της Άλβανίας και με κάποιους άλλους όρους, μεταξύ τών όποιων και ή θέσπιση ως γλώσσας της Θείας Λατρείας της μητρικής γλώσσας κάθε ένορίας³³. Η μη θέσπιση της άλβανικής ως έπίσημης γλώσσας της Θείας Λατρείας, όπως προέβλεπε τó Καταστατικό του έκκλησιαστικού πραξικοπήματος του Βερατίου, δυσaráεστησε τούς έθνικιστές³⁴.

Άν και ό Ά. Γλαβίνας γνωρίζει τά γεγονότα της Σκόδρας³⁵, δέν τά συνδέει με τή σερβική στάση στο θέμα του συνεδρίου του Βερατίου. Είμαι ώστόσο όλοφάνερο, από τόν τρόπο με τόν όποιο άπάντησαν οί Σέρβοι στις άλβανικές αιτιάσεις, όπως παρουσιάζονται από τή σχετική άναφορά του Άγγλου πρέσβη στην Άλβανία, και από τή σύμπτωση του χρόνου μέσα στον όποιο έλαβαν χώρα τόσο τά γεγονότα της πραξικοπηματικής άνακήρυξης του άυτοκεφάλου της Έκκλησίας της Άλβανίας όσο και της χειροτονίας Σέρβου έπισκόπου στη Σκόδρα, ότι τά θέματα συνδέονταν άπόλυτα στη σκέψη τών Σέρβων ίθυνότων. Έτσι βέβαιο είναι ότι ή πολιτική έλέγχου της σλαβόφωνης μειονότητας της Σκόδρας, που άσκούσαν οί Σέρβοι, και ή προσπάθειά τους νά έμποδίσουν πιθανό

33. Ά. Γλαβίνας, *Τό Άυτοκέφαλον*, σ. 120. Σχετικά με αυτές τις άπόψεις του Πατριαρχείου βλ. τó τηλεγράφημα του Πατριάρχου Μελετίου προς τόν μητροπολίτη Θυατείρων Γερμανό, άντιπρόσωπο του Θρόνου στην Κ. τ. Ε., Κωνσταντινούπολη, 5 Ιανουαρίου 1923, ό. π., σ. 123. Άυτή ήταν και ή έπιθυμία της Κ. τ. Ε. που έκφράσθηκε από τόν έπίτροπό της στην Άλβανία. Sederholm προς Drummond, Report by the Commission of Enquiry on its work from December 19, 1922 to February 1, 1923: The Enquiry in Southern Albania, Γενεύη, 6 Άπριλίου 1923. FO 371/8531, C 7811/211/90. Τό Πατριαρχείο άγωνίστηκε μέχρι τέλους για την ίκανοποίηση τών γλωσσικών δικαιωμάτων τών μειονοτήτων της Άλβανίας. Βλ. τά γράμματα του Πατριαρχείου με την άνακήρυξη της άυτοκεφαλίας της Άλβανικής Έκκλησίας. Ό Οίκουμενικός Πατριάρχης Βενιαμίν προς τόν Πατριάρχη Βελιγραδίου, Κωνσταντινούπολη, 19 Άπριλίου 1937. Ά. Γλαβίνας, «Έπίσημα Έγγραφα περι της άναγνώρισεως του άυτοκεφάλου της έν Άλβανία Όρθοδόξου Έκκλησίας», *Έκκλησία και Θεολογία*, 1 (1980), σσ. 347 - 349.

34. Ά. Γλαβίνας, *Τό Άυτοκέφαλον*, σ. 147.

35. Ό. π., σ. 148.

ἐξαλβανισμό τῆς τοῦς ὑποχρέωνε νὰ μὴν ἀναγνωρίσουν τὰ πεπραγμένα τῶν Ἀλβανῶν στὸ συνέδριο τοῦ Βερατίου (1922) καὶ νὰ ἐκφράσουν τὴν ἀρωγὴ τους στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Μὲ τὴ στάση τῆς αὐτῆ ἡ Σερβία ὅπωςδήποτε ἐξυπηρετοῦσε δικὰ τῆς συμφέροντα καὶ ὄχι τὰ συμφέροντα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Τὸ ὅτι ἡ Σερβία δροῦσε μὲ ἀποκλειστικὸ γνώμονα τὸ δικὸ τῆς συμφέρον φανερώθηκε καὶ μὲ τὴν πολιτικὴ πού ἀκολούθησε ἀργότερα, ὅταν, μέσῳ τοῦ Σκόδρας Βίκτορα, βοήθησε τοὺς Ἀλβανοὺς ἐθνικιστὲς νὰ δημιουργήσουν πραξικοπηματικὰ τὴν παράνομη σύνοδο τῆς «αὐτοκέφαλῆς» Ἐκκλησίας τους τὸ 1929.

Ἡ Σερβία δὲν ἐπιθυμοῦσε νὰ βοηθήσει τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο νὰ ἐπαναφέρει τὴ νομιμότητα στὴν Ἀλβανία, μετὰ τὸ πραξικόπημα τοῦ Βερατίου. Μοναδικὸς γνώμονας γιὰ τὴν πολιτικὴ τῆς ἦταν τὸ δικὸ τῆς συμφέρον. Ἔτσι, ἂν καὶ δὲν ἀποκλείσαμε ἐντελῶς τὴν πιθανότητα ἰταλικῆς ἀνάμειξης στὸ ὅλο ζήτημα, ἐκφράσαμε τὴ γνώμη ὅτι ἡ δημιουργία ἐθνικῆς Ἀλβανικῆς Ἐκκλησίας ἀπειλοῦσε μὲ ἐξαλβανισμό τὴν σλαβόφωνη μειονότητα τῆς Σκόδρας. Ἡ Σερβία δὲν μποροῦσε νὰ ἐπιτρέψει κάτι τέτοιο καὶ προσπάθησε νὰ τὸ ἐμποδίσει. Ὅταν ὡστόσο κατόρθωσε νὰ ἐπιβάλει τὶς θελήσεις τῆς μὲ τὴ χειροτονία τοῦ Βίκτορα Μιχαήλοβιτς ὡς ἐπισκόπου Σκόδρας, ἀσμένως δέχθηκε νὰ βοηθήσει στὴν πραξικοπηματικὴ συγκρότηση τῆς ἀντικανονικῆς συνόδου στὴν Ἀλβανία τὸ 1929, προκειμένου νὰ ἐδραιώσει τὴ θέση του ἐκεῖ.